

JEAN-PAUL DIDIERLAURENT

—

ČITAČ IZ VLAKA U 6:27

NAKLADNIK

Egmont d.o.o.
Višnjevac 3, Zagreb

ZA NAKLADNIKA

Bruno Barbić

UREDNIK

Zoran Maljković

LEKTORICA

Verica Kuljovski

KOREKTOR

Dinko Petriševac

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Blid

DIZAJN KORICA

Marko Jovanovac

TISAK

Grafički zavod Hrvatske d.o.o.
Zagreb, veljača 2021.

NASLOV IZVORNICA

Le Liseur du 6h27

Copyright ©2014 Au Diable Vauvert

Published by arrangement with SAS Lester Literary Agency & Associates
All rights reserved.

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige
ne smije biti objavljen ili pretisut bez prethodne
suglasnosti nakladnika i vlasnika autorskih prava.

ISBN: 978-953-13-2102-0

Cip zapis dostupan u računalnome katalogu

Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem xxxxxxx.

Jean-Paul Didierlaurent

—

Čitač iz vlaka u 6:27

S francuskoga prevela

Ivana Šojat

PULS

*Sabini
bez koje ove knjige ne bi ni bilo,*

*Mome ocu
koji mi svojom nevidljivom prisutnošću
i dalje šapuće svoju vječnu ljubav,*

Colette i njezinoj postojanoj podršci.

1.

NEKI SE RAĐU GLUHI, nijemi ili slijepi. Neki prvi put za-
plaču unakaženi nezgrapnom razrokošću, zečjom
usnom ili ružnom vinskom mrljom posred lica. Događa
se i da neki na svijet dođu cotavi, pa čak i prije vreme-
na s mrtvim udom. Guylain Vignolles je, pak, u život
koraknuo s teretom šaljive, a tako nesretne premetaljke
koju je omogućio spoj njegova imena s prezimenom: Vi-
lain Guignol¹, podmukla igra riječi koja mu je u ušima
zazvonila od prvih životnih koraka, koja ga više nije
napuštala.

Njegovi roditelji nisu se obazirali na imena što ih ka-
lendar državne Pošte predlaže uz svaki dan, pa su tako
1976. odabrali »Guylaina«, ime koje kao da je palo iz
vedra neba, nimalo ne razmišljajući o katastrofalnim po-
sljedicama njihova čina. Začudo i usprkos često ogromnoj

¹ Vilain Guignol prevedeno s francuskoga jezika znači: Ružni Ginjol
(kazališni lutak). Op. prev.

znatiželji, nikad se nije usudio pitati ih zašto je njihov izbor pao baš na to ime. Možda iz straha da će ih dovesti u nepriliku. Ali, sasvim sigurno iz straha da ga banalnost njihova odgovora neće zadovoljiti. Ponekad zato voli pružiti si zadovoljstvo zamišljanja kakav bi mu život bio da se zove Lucas, Xavier ili Hugo. Čak bi i jedan Ghislain bio dovoljan da bude sretan. Ghislain Vignolles, pravo ime u koje bi se uspio ugraditi, dušom i tijelom sakriti iza četiri bezopasna sloga. Umjesto toga, cijelo je djetinjstvo morao provesti s etiketom te ubojite premetaljke: Vilain Guignol. Naposljetku je, tijekom trideset šest godina postojanja, naučio kako druge nagnati da ga zaborave, kako postati nevidljiv i više ne izazivati smijeh i poruge koje bi frcale na sve strane čim bi ga uočili. Biti ni lijep, ni ružan, ni debeo, ni mršav. Biti samo neodređen obris što ga ljudi naziru na rubu vidnoga polja. Stopiti se s krajolikom do te mjere da zaniječeš samoga sebe i zauvijek ostaneš ono drugdje nikad posjećeno. Tijekom svih tih godina, Guylain Vignolles posvetio se tomu da više jednostavno ne postoji, nigdje osim ovdje, na peronu zlokobne željezničke stanice kojim korača svakoga jutra svakoga dana u tjednu. Svakoga dana u isto vrijeme ondje čeka svoj regionalni brzi vlak, s obama stopalima na bijeloj liniji koja označava prostor na koji ne treba zaći zbog opasnosti pada na prugu. Ta beznačajna linija povučena preko betona imala je čudnu sposobnost da ga smiri. Ovdje bi se vonj smetlišta koji mu je neprestano lebdio u glavi raspršio kao čarolijom. A tijekom tih nekoliko minuta koje su ga dijelile od dolaska vlaka, gazio bi tu liniju kao da se

želi stopiti s njom, savršeno svjestan kako je riječ samo o odgodi te da bi jedini način da pobjegne od barbarstva koje ga je ondje čekalo bilo da napusti tu liniju na kojoj se glupo njihao s noge na nogu i vrati se kući. Da, bilo bi dovoljno da odustane i jednostavno se vrati u svoj krevet i sklupča se na još mlakom otisku što ga je njegovo tijelo tijekom noći ostavilo na madracu. Spavati kako bi pobjegao. No, naposljetku bi mladić odustajao od tog poriva i ostajao na bijeloj liniji slušajući gomilicu redovitih putnika koji su se iza njega okupljali, a čije je poglede na potiljku osjećao kao blagu opekotinu koja bi ga podsjećala da je još živ. Tijekom godina, drugi su putnici prema njemu počeli iskazivati nekako milostivo poštovanje što ga ljudi iskazuju prema blago poremećenima. Guylain je bio svojevrsno disanje koje ih je tijekom dvadeset minuta, koliko je trajalo putovanje, nakratko izbacivalo iz uobičajene monotonije dana.

2.

UZA ŠKRIPU KOČNICA, kompozicija se zaustavila na peronu. Guylain se odvojio od bijele linije i uzve-
rao uz stubu. Desno od vrata čekalo ga je pomoćno
preklopno sjedalo. Bila mu je draža tvrdoća narančasta
preklopnog sjedala nego mekoća sjedala. S vremenom
je preklopno sjedalo postalo dio njegova rituala. Čin
spuštanja sjedala na koje će sjesti imao je u sebi neku
simboliku koja ga je umirivala. I dok je vagon kretao,
on je iz kožne aktovke koja ga nikad nije napuštala
izvukao kartonski fascikl. Pažljivo ga je rastvorio i iz-
među dvije podloge od bugačice ružičaste boje bombo-
na iskopao prvi list papira. Napola otrgnut i nagrižen
gornji lijevi ugao visio mu je između prstiju. Bila je to
stranica knjige formata 13x20. Mladić ju je jedno vri-
jeme promatrao prije no što će ju položiti na podlogu
od bugačice. Malo-pomalo, u vagonu je zavladala tišina.
Povremeno bi se čuli opominjući »pst« kako bi se ušut-
kali jedva čujni razgovori. A onda, kao i svakoga jutra,

nakon posljednjeg nakašljanja, Guylain je počeo naglas čitati:

»Paraliziran i nijem od zaprepaštenja, dječak nije skidao pogled s drhtave životinje obješene o vrata štaglja. Čovjek je prinio ruku grlu koje treperilo je od života. Tanka se oštrica nečujno zabila u meko bijelo krzno, a iz rane je suknuo vruć gejzir, poškropio podlakticu crvenim kapljicama. Do lakata zasukanih rukava, otac je krzno zarezao u nekoliko preciznih kretnji. A zatim je snažnim rukama povukao kožu koja je počela kliziti poput vulgarne čarape. U cjelokupnoj se svojoj nagosti tad pojavilo tanano i mišićavo tijelo zeca, tijelo koje se još pušilo od okončana života. Glava se klatila ružna i ogoljena, s okruglim očima koje su u ništavilo zurile bez trunke zamjerke.«

I dok je dan koji se rađao nasrtao na zamagljena stakla, tekst je iz njegovih usta izlazio u niski slogova koja je samo mjestimično bila isprekidana tišinama u koje bi se ugurala buka vlaka u pokretu. Za sve putnike prisutne u vagonu, on je bio čitatelj, čudan tip koji je svakoga dana u tjednu naglas, razgovijetnim glasom čitao stranice koje bi izvukao iz svoje aktovke. Bili su to nepovezani fragmenti različitih knjiga. Odlomak iz knjige recepata mogao se tako nadovezivati na 48. stranicu knjige posljednjeg dobitnika Goncourta, paragraf iz kriminalističkog romana uslijediti nakon stranice iz neke povijesne knjige. Tematika Guylainu uopće nije bila bitna. Za njega je važan bio isključivo sam čin čitanja. Sve je tekstove

recitirao jednakom gorljivom predanošću. I svaki put se događala magija. A svaka bi riječ, prelazeći preko njegovih usana, sa sobom odnosila djelić mučnine koja ga je gušila dok bi se primicao tvornici:

»Naposljetku je oštrica noža otvorila vrata misterija. Dugim rezom, otac je ispraznio trbušnu šupljinu životinje koja je ispovala utrobu koja se pušila. Krunica crijeva ispala je kao da je jedva čekala da pobjegne iz tog ograničenog prostora. Od zeca je preostalo samo krvavo tjelešce omotano kuhinjskom krpom. Sljedećih dana pojavio se nov zec. Nova kuglica bijelog krzna koja je skakutala u toplini zečinjaka, životinja istih očiju boje krvi koje su dječaka promatrale s one strane kraljevstva mrtvih.«

Ni ne podižući glavu, Guylain je dohvatio list papira:

»Instinktivno, muškarci su se bacili licem prema tlu, u divljoj želji da pobjegnu, zakopaju se što je moguće dublje u utrobu te zaštitničke zemlje. Neki su poput divljih pasa golim rukama kopali zemlju. Drugi su se zgrčili u fetalni položaj, izložili leđa smrtonosnim šrapnelima koji su letjeli sa svih strana. Svi su se natiskali u refleksu poznatom još od zore vremena. Svi osim Josefa, Josefa koji je ostao stajati usred kaosa, koji je u bezumnoj gesti zagrljio deblo velike bijele breze koja se uzdizala ispred njega. Kroz sitne pukotine koje su mu brazdale deblo, stablo se znojilo gustom smolom, krupne kapljice biljnog soka orosile su površinu kore i polako se niz nju slijevale.

Stablo se olakšavalo, baš kao i Josef kojemu se vruća mokraća u potocima slijevala niz bedra. Pri svakoj novoj eksploziji breza je podrhtavala uz njegov obraz, drhtala u njegovu naručju.«

Mlad je čovjek pogledom očerupao desetak stranica iskopanih iz aktovke sve dok regionalni brzi vlak nije stigao na odredište. I dok mu je s nepca iščezavao i posljednji trag riječi koje je posljednje izgovorio, po prvi je put od ulaska u vlak promotrio ostale putnike. Ponovno je, kao i često do tad, na licima razabrao razočarenje, pa čak i tugu. Trajat će to samo kratko. Vagon se brzo ispraznio. I on je ustao. Preklopno sjedalo ispušta kratak pucketav zvuk dok se vraća u početni položaj. Klapa za kraj. Žena srednjih godina u uho mu se diskretno zahvaljuje. Guylain joj se osmjehuje. Kako im objasniti da to ne radi za njih? Rezignirano napušta mlačnost vagona, iza sebe ostavlja stranice što ih je taj dan čitao. Voli da ostanu ondje, nježno ugurane između naslona i sjedećeg dijela preklopnoga sjedala, daleko od uništavajuće strke od koje su pobjegle. Vani kiša još žešće pada. Kao i svaki put dok se približava tvornici, u glavi mu odzvanja promukli glas starog Giuseppea. »Nisi ti stvoren za ovo, mali. Još toga nisi svjestan, no nisi za ovo stvoren!« Znao je o čem govori stari, on koji je u alkoholu tražio hrabrost da nastavi. Guylain ga nije slušao, naivno je vjerovao da će rutina naposljetku sve postaviti na svoje mjesto. Da će mu ona život preplaviti kao jesenja magla i umrtviti misli. No, godinama usprkos, mučnina mu je uvijek

nadirala uz grlo pri pogledu na ogroman zid prljavog i oronulog ograđenog prostora. Iza tog zida skrivala se Stvar, daleko od pogleda. Stvar koja ga je čekala.

3.

U LAZNA VRATA ZAŠKRIPJELA SU neugodno za njegove uši kad ih je otvorio kako bi ušao u krug tvornice. Škripa je portira trgnula iz čitanja. Zbog opetovanog listanja, ponovno izdanje Racineova *Britanika* iz 1936. u njegovim je rukama nalikovalo na ranjenu pticu. Guylain se pitao napušta li Yvon Grimbart ikad svoju kućicu. Činilo se kako dobičina nimalo ne haje za neudobnost te stračare od tri s dva metra na udaru svih vjetrova te da mu je važno samo da uza se uvijek ima plastičnu kutiju sa svojim knjigama. U dobi od 59 godina, klasični teatar bio je njegova jedina istinska ljubav života, pa nije bila rijetkost u prolazu ga vidjeti kako se uživljava u Don Diega ili kako se zaogrće Pirovom togom, kako rukama maše po svom uzanom skloništu dok tijekom gorljive verbalne tirade nakratko napušta svoju nimalo uzvišenu ulogu za koju ga bijedno plaćaju, a koja se sastoji od toga da podiže i spušta

crveno-bijelu rampu na ulazu u tvornicu. Uvijek dotjeran, taj je čovjek uvijek pažljivo održavao brkove koji su mu u tankoj liniji krasili gornju usnicu te nikad nije propuštao priliku da citira velikog Cyrana: »Da, sve su riječi profinjene kad su brci tanani!« Od trenutka kad je otkrio aleksandrinac, Yvon Grimbert se u njega zaljubio. Gorljivo i vjerno služiti stihu od dvanaest slogova njemu je postalo jedina misija na Zemlji. Guylain je Yvona volio zbog njegova ludila. Iz tog razloga, ali možda i zato što nije pao u napast da ga zove Vilain Guignol. »Dobar dan, Yvon.«

»Dobar dan, mali.« Ni on, kao ni Giuseppe, nije mu se obraćao drukčije, nego tom imenicom. »Debeli i budala već su tu.« Uvijek bi ga izvještavao tim redom, nikako drukčije. Debeli prije budale. Kad ne bi govorio u aleksandrincu, portir se uvijek izražavao u kratkim rečenicama, ne zato što je bio škrt na riječima, nego zato što mu je bilo draže čuvati glas za jedino što je smatrao vrijednim: dvanaest slogova. Dok se Guylain udaljavao prema velikomu hangaru od željeznoga lima, Yvon je prema njemu dobacio dva stiha koja je sam sklepaio:

Kiša hita, iznenadna i zagonetna

Po mojoj kućici škrope mrzle nervozne kapi.

Stvar je bila ondje, masivna i prijeteća, postavljena nasred tvornice. Tijekom više od petnaest godina rada, Guylain nikad nije smogao snage da ju nazove njezinim pravim imenom, kao da bi već samo čin nazivanja pravim

imenom bio dokaz priznavanja, opipljiva prihvaćanja koje ni u kojem slučaju nije htio. Nikada ju ne imenovati za njega je bila posljednja linija obrane koju je uspio podignuti između sebe i nje kako joj naposljetku ne bi prodao dušu. Stvar se morala zadovoljiti isključivo njegovim tijelom. Ime ugravirano na samome čeličnom tijelu mastodonta ispuštalo je zadah neizbježne smrti: Zerstor 500, od glagola *zerstören* koji je na lijepom Goetheovu jeziku značio *uništiti*.

Zerstor Fünf Hundert bila je čudovišnost koja je 1986. izašla iz atelijera Krafft GmbH na jugu Ruhra. Kad ju je Guylain prvi put vidio, sivkastozielena boja njezina metalnog trupa nije ga zapravo začudila. Ima li ičeg normalnijeg od toga da stroj čija je jedina funkcija uništavanje bude ratničke boje? Na prvi pogled čovjek bi mogao pomisliti kako je riječ o kabini za bojanje ili velikom generatoru, ili čak, što je vrhunac apsurdna, velikoj tiskarskoj rotaciji. Jedino čime se Stvar, čini se, mogla pohvaliti bila je njezina ružnoća. No, bio je to samo vidljiv dio sante. Usred sivila betonskoga poda, razjapljena gubica iscrtavala je mračan četverokut veličine četiri puta tri metra koji je vodio prema misteriju. Ondje, skrivena u tami, na samome kraju ljevkastog proširenja nalazila se strašna mašinerija, mehanizam bez kojega bi tvornica bila samo beskorisno stovarište. S tehničke je strane Zerstor 500 svoje stručno ime dobio zahvaljujući petsto čekića veličine ljudske šake koji su bili unakrsno postavljeni na dva vodoravna cilindra koji su se protezali cijelom dužinom otvora. Tomu se pridodavalo šesto noževa od neoksidirajućeg čelika

koji su bili raspoređeni na tri osovine s osamsto okretaja u minuti. Cijelom dužinom tog pakla dvadesetak mlaznica činilo je počasni špalir od vode koja je, na temperaturi od sto dvadeset stupnjeva, iz njih prskala pod pritiskom od tristo bara. Nešto dalje, četiri moćne poluge miješalice počivale su u svome spremištu od inoxa. I naposljetku, zatočen u svome željeznom kavezu, čudovišni dizel-motor od gotovo tisuću konja pokretao je cijelu mašineriju. Stvar je rođena kako bi drobila, spljoštila, mrvila, gnječila, trgala, sjekla, rezala, kidala, mijesila, ošurila. No, najbolja definicija Stvari koju je ikad čuo bila je ona koju je stari Giuseppe volio urlati kad loše vino što bi ga popio tijekom dana ne bi bilo dovoljno da ugasi iskonsku mržnju koju je tijekom godina nagomilao prema Zerstor 500: to genocidira!

4.

OZRAČJE PUSTE PLESNE DVORANE koje je u to doba vladalo u tvornici ledilo je krv u žilama. Nije bilo ni traga onomu što se dan ranije odvijalo na ovom mjestu. Baš kao što se nije mogao naslutiti ni nagovještaj gnjeva i buke koji će između ovih zidova nastupiti u sljedećih nekoliko minuta. Ne ostaviti tragove. Jedna je to od opsesija Félixa Kowalskog. Iz večeri u večer, šef je nalagao neka se mjesto zločina očisti kako bi zločin ostao savršen. Zločin koji se neprestano ponavlja iznova svakoga dana u godini, osim vikendima i blagdanima.

Guylain je kroz hangar prošao lijenim korakom. Brunner ga je čekao. Mladić u uvijek besprijekornom radnom odijelu stajao je nonšalantno naslonjen na komandnu ploču Stvari. Ruku prekriženih na prsima, Guylaina je, kao i uvijek, dočekivao s tim čudnim osmijehom koji se jedva nazirao na njegovim usnama. Nikada nijedna riječ dobrodošlice, nijedna gesta, ništa,

samo taj osmijeh pun arogancije koju mu je servirao u dobi od dvadeset pet godina, s visine od sto osamdeset pet centimetara. Brunner je vrijeme provodio objavljujući svoje istine svima koji su ga htjeli slušati: svi su državni službenici lijeni ljevičari, jedino u čem su žene dobre jest služenje njihovim muževima, a to podrazumijeva da dan provode u kuhinji, a noć u krevetu gdje ih muševi oplođuju, crnčuge (tu je riječ više rigao nego izgovarao) vrijeme provode otimajući Francuzima kruh iz usta. U svojim pričama nije zaboravljao ni bogatune, ni sindikaliste, ni crvljive politikante, ni nesposobne vozače, narkomane, pedere, prostitutke. Momčina je imao mišljenje o svem, prilično ograničen stav kojemu Guylain već dugo pokušava proturječiti. Posegnuo je za retorikom kako bi mu pokušao objasniti da nije sve tako jednostavno, da između crnog i bijelog postoji cijela paleta nijansi, od najsvjetlijeg, pa do najtamnijeg sivog. Uzalud. Guylain je naposljetku shvatio da je Brunner nepopravljiva budala. Nepopravljiva i opasna budala. Lucien Brunner bio je majstor umijeća koje se sastojalo u tome da vam se ruga u lice, a istodobno vam se i klanja. Njegovi »gospodine Vignolles« istodobno su odisali pokornošću i dubokim prezirom. Brunner je bio zmija najgore vrste, kobra koja je bila spremna ugristi vas načinite li i najmanji pogrešan korak, pa se Guylain neprestano upinjao držati ga na distanci, daleko od doseganja njegovih zuba. Kruna svega bila je činjenica da je taj budalaš obožavao svoj posao krvnika. »Eh, gospodine Vignolles, hoćete li mi dopustiti da danas pokrenem stroj?«

Guylain je klicao u sebi. Ne, gospodin Vignolles mu danas neće dopustiti da pokrene stroj. A neće ni sutra, a ni sve dane nakon toga! Gospodin Vignolles nema namjeru pružiti mu ogromno zadovoljstvo koje počiva u činu puštanja u rad te gadosti od jedinice za transformaciju! »Ne, Brunneru. Dobro znate da to nije moguće sve dok ne steknete za to potrebne certifikate.« Guylain je obožavao tu rečenicu koju je izgovarao samilosnim tonom, pa čak i kao da jedva iščekuje dan kad će mu taj debil na nos nabiti traženu dozvolu. A taj dan ubrzo će doći i morat će popustiti. Nije prošao nijedan tjedan, a da Brunner nije poticao Kowalskog da njegov zahtjev pogura u upravi. Čim bi mu se ukazala prilika, taj bi ga licemjer pratio u korak, obasipao ga ljubaznostima poput »Gospodine Kowalski«, pa »Šefe«, a odlazio je i u njegov ured s onim svojim štakorskim licem kako bi mu se uvlačio u guzicu. Dosadan kao muha zujara. No, onaj je to obožavao. Sav taj cirkus laskao je egu Kowalskog. U iščekivanju neminovnog, Guylain se skrivao iza propisa kako bi Brunneru očitao bukvicu, no uvijek je pritom imao dojam da štapom draška kobru. Bez certifikata nema ni dodirivanja gumba za pokretanje stroja!

»Dovraga, Vignolles, što čekate da pokrenete stroj, da prestane kišiti?« Kowalski koji ga je zamijetio s vrha svoje kule od slonovače, izjurio je iz svog ureda kako bi gnjevno na njega zalajao. Njegova ostakljena jazbina nalazila se na gotovo deset metara od tla, visjela je ispod samog krova tvornice. Odozgora, Kowalski je vidio sve, kao malen bog koji nadzire svoje kraljevstvo. Čim

bi došlo do neke sitne pogreške, do malog pogrešnog koraka, odmah bi istrčavao na platformu kako bi urlao naredbe ili zasuo ljude prijekorima. Ako bi, kao sad, procijenio kako to nije dovoljno, jurnuo bi niz tridesetak metalnih stuba koje bi cviljele u znak protesta pod težinom njegove metričke cente sala.

»Zaboga, Vignolles, mičite se! Na ulici čekaju već tri kamiona.« Félix Kowalski nije govorio. On je lajao, urlao, rikao, rigao, no nikad nije normalno razgovarao. Nijedan dan ne bi započeo, a da na prvu osobu koja bi se našla u dometu njegova glasa ne bi sasuo lavinu laveža, kao da je zloća koja se u njem tijekom noći akumulirala po svaku cijenu morala van prije no što ga uguši. Ta prva osoba često je bio Guylain. Brunner koji je bio glup, no koji pritom nije bio gluhi i slijep, brzo je shvatio šefovu igru, pa se najčešće skrivao iza komandne ploče Zerstora. Uurlanje debelog više nije uznemiravalo Guylaina. Rijetko bi to trajalo duže od minute. Bilo je dovoljno ponašati se kao kornjača dok ne prođe tsunami. Uvući glavu i čekati da Kowalski prestane rigati vatru i rukama praćakati po zraku šireći zapuhe kiselog znoja. Oh! Ponekad bi ga obuzela želja da se suprotstavi i poviče da je to nepravda. Da pakosnom debeljku skrene pozornost na činjenicu da je velika kazaljka zidnoga sata postavljenog iznad ulaza u garderobu, sata kojemu je Kowalski jedinom vjerovao, još više od deset minuta udaljena od okomice te da ničim nije zavrijedio njegove neutemeljene napade, budući da u njegovu ugovoru piše kako mu radno vrijeme počinje točno u sedam sati,

a ne u 6 i 50! No, radije je šutio. Bilo je to najbolje rješenje: začepiti gubicu i oko vlastite se osi okrenuti prema garderobi, ni ne čekati da iz sebe izlije svu svoju ružnu logoreju koja mu je navirala na usta, koja je dolazila ne zna se otkuda.

Guylain je otvorio svoj metalni ormar. Bijelim slovima ispisan natpis na leđima njegova radnog odijela kao da je svijetlio u mraku. STERN. Društvo za obradu i prirodnu reciklažu. Kad bi govorio o njem, Brunner bi mu uvijek pridodavao riječ *Company*. STERN *Company*. Smatrao je da tako zvuči profinjenije. Logo je prikazivao siluetu lijepo arktičke čigre², životinje koja glavninu svog vremena provodi tražeći ljeto, a koja uslijed toga osam mjeseci godišnje provodi leteći i tražeći sunce te nema vremena ni predahnuti. Brunner koji je ornitologiju poznao koliko i teologiju u toj je silueti ptice vidio lastavicu. Ni po tom mu pitanju Guylain nije htio proturječiti. Uvukao je svojih pedeset osam kilograma u radno odijelo, zatvorio vrata svog ormara i duboko udahnuo. Stvar je čekala svoju kašicu.

² Na francuskome je jeziku čigra STERNE, otuda i povezanost kratice tvrtke i ove ptice na logotipu. (op. prev.)

5.

GUYLAINU JE BILO MRSKO podignuti poklopac na komandnoj ploči Zerstora 500. Kao i često do sad, obuzeo ga je neugodan osjećaj da lim pod njegovim prstima vibrira, premda se to ničim nije moglo objasniti, kao da je Stvar bila doista živa, pa treperi od nestrpljenja, jedva čekajući započeti dan. U takvim se trenucima prepuštao automatizmima. Držati se svoje uloge glavnog operatera za koju su mu velikodušno svakog mjeseca isplaćivali plaću od tisuću osamsto četrdeset eura u koju su bili uračunati i troškovi prijevoza. Naglas nabrojati sve stavke *check-liste*, dok Brunner skakuće s jednog dijela kontrolne ploče na drugi, u ritmu izgovorenih stavki u proceduri. Prije no što će otključati vratašca koja vode do utrobe ljevkastoga otvora, Guylain zadnji put pogledava u razjapljenu gubicu kako bi provjerio nije li nekoj životinji na pamet pala loša ideja da glumi srčanost. Štakori su postali istinski problem. Izluđuje ih taj vonj. Unutrašnjost

stroja privlači ih onako kako biljke mesožderke svojim mirisnim cvatom privlače muhe. I nije rijetkost najproždrljivije primjerke pronaći na samom dnu otvora. Kad ondje zatekne nekog od njih, Guylain odlazi po vrećastu mrežu koju drži u garderobi i izvlači životinju iz neprilike u kojoj se našla. Životinje se ne bi bunile i brzo bi nakon spašavanja šmugnule na drugi kraj tvornice, daleko od očiju. Guylain nije osobito volio glodavce. Pokretala ga je isključivo motivacija da Zerstoru uskrati komad mesa. Bio je siguran da je Stvar pohlepno žudjela za tim tjelešcima koja skviče i uvijaju se te koje bi, kad bi joj se ukazala prilika, zdrobila kao banalne sendviče za aperitiv. Bio je zapravo uvjeren da joj ne bi bio nikakav problem proždrijeti mu ruke ako bi joj se ukazala prilika. Od Giuseppea i nezgode, Guylain je shvatio da meso štakora Stvari nije uvijek dovoljno.

Nakon što je pokrenuo pumpu i prekidače prebacio u položaj ON, palcem je pritisnuo zelen gumb o kojem je Brunner sanjao da će ga jednoga dana pritisnuti, Guylain je izbrojao do pet, pa izmaknuo palac. Uvijek treba brojati do pet, ni više, ni manje. Ako se prst drži prekratko, stvar se ne pokreće, a od predugog držanja, sve se zaguši. Pakao valja zavrijediti. Visoko sa svog zapovjednog mosta duge plovidbe, Kowalski nije propuštao ni djelić onoga što je radio. Gumb je desetak sekundi treptao, a zatim zasjao punim sjajem. Isprva se nije događalo ništa. Tlo je samo blago podrhtavalo dok je Stvar štucala kao da prosvjeduje. Buđenje je

uvijek naporno. Podrigivala je i pljučkala kao da ne želi krenuti, no kad bi progutala prvi gutljaj žitkoga goriva, Stvar se pokrenula punom parom. S tla se prvo podiglo potmulo brujanje, a zatim su prve vibracije počele nasrtati na Guylainove noge, nakon čega su se nastavile širiti cijelim njegovim tijelom. Ubrzo je cijeli hangar vibrirao od poda do stropa u ritmu osovine moćnog dizelskog motora. Šljem koji je kao zaštita od buke trebao zaštititi njegove uši, jedva je filtrirao paklenu buku. Niže u trbuhu Zerstora, pokrenuli su se čekići koji su se međusobno udarali, željezo o željezo u zvuku koji kao da je naviještao kraj svijeta. Nešto dalje, frenetično su divljali noževi čije su oštrice blistale u tamnoj dubini. Prodorno pištanje začulo se iz rupe u trenutku kad je iz sifona potekla voda, a to je gotovo istog trena bilo popraćeno stupom pare koji se uzdigao do krova tvornice. Rupa je izbacivala zadah pljesniva papira. Stvar je bila gladna.

Guylain je pokretom ruke pozvao prvi kamion da se stražnjom stranom postavi ispred platforme za istovar. Manevirajući svojih trideset osam tona, kamion je cvrkutao svim svojim konjskim snagama te istresao teret. Lavina knjiga popadala je po betonu u oblaku sive prašine. Sjedeći za upravljačem svog buldožera, Brunner koji je izgarao od nestrpljenja odmah je krenuo u akciju. Iza prljavog vjetrobranskog stakla buldožera, njegove su oči svjetlucale od uzbuđenja. Ogromna oštrica pomela je planinu knjiga koje je odgurnula u ništavilo. Inox dijela stroja za utovar iščeznuo je ispod

rijeke knjiga. Prvi zalogaji uvijek su delikatni. Zerstor je bio div-ljudožder promjenjiva raspoloženja. Stvar bi se ponekad začepila zbog vlastite proždrljivosti. Usred žvakanja bi se tad zaustavila gubice pune do vrha. U tom bi slučaju trebalo gotovo sat vremena da se isprazni ljevkašto proširenje, da se cilindri oslobode brojnih knjiga koje su čekići već zatočili, sve se moralo pročištititi prije ponovnog pokretanja pumpe. Za Guylaina je to bilo sat vremena provlačenja kroz smrdljivu utrobu, obilnog znojenja i slušanja rogoborenja Kowalskog koji bi u takvim trenucima bio najživčaniji. Stvar je jutros ustala na pravu nogu. Prvu je porciju knjiga dohvatila i progutala bez ikakve štucavice. Presretni što mogu mlatiti nešto što nije zrak, čekići su dali sve od sebe. I najraskošnije korice i najčvršći uvezi sažvakani su u nekoliko sekunda. Knjige su u tisućama nestale u utrobi Stvari. Vruća kiša koja je neprestano prštala iz mlaznica s obiju strana otvora prema dnu ljevkastoga otvora gurala je rijetke iščupane stranice koje su još bile cijele, a koje su se upinjale izbjeci zlu kob. Nešto dalje, posao je preuzelo šesto noževa. Njihove su oštre oštrice ono što je od stranica knjiga preostalo pretvarale u tanke trake. Četiri velike miješalice sve su pretvarale u gustu masu. Nije preostalo više ništa od knjiga koje su samo nekoliko minuta ranije ležale na tlu hangara. Od njih je preostala samo ta siva masa koju je Stvar izbacivala na stražnjicu kao divovske fekalije koje su se pušile i padajući u plastična korita ispuštale užasan, moker zvuk. Ta smjesa vulgarnog papira jednoga će dana biti sirovina za proizvodnju novih knjiga od kojih

će mnoge završiti ovdje, u raljama Zerstora 500. Stvar je bila apsurd koji je odurno pohlepno proždirao vlastito sranje. Pri pogledu na to gusto blato što ga je bez prestanka srala Stvar, Guylain bi iznova promišljao o rečenici koju je stari Giuseppe izgovorio jedva dan prije drame: »Maleni, nemoj nikad zaboraviti: mi smo za nakladništvo isto što i šupak za probavu, i ništa više!«

Već je drugi kamion istovario svoj teret. Kroz razjapljenu gubicu, Stvar je ispustila cijelu nisku podrigivanja grizući prazninu svim svojim čekićima. Posljednji ostaci prethodnog obroka, nekoliko istrغانih i vodom natopljenih stranica među kotačićima je visjelo poput vulgarnih komada kože. Bijesno dodajući gas, Brunner je krenuo u napad na novo brdo knjiga dok mu je jezik provirivao u kutu usana.

6.

PORTIROVA KUĆICA bila je otok na koji se Guylain volio nasukati tijekom podnevne stanke. Za razliku od Brunnera koji je blebetao o svem i ničem, Yvon je znao dugo šutjeti posve zaokupljen svojim čitanjem. Njegove tišine bile su ispunjene. Guylain je mogao u njih uroniti kao u mlaku kupku. Uz njega je njegov sendvič pomalo gubio zaostali okus prokuhana kartona koji je u sebi nosilo sve što je jeo otkako je počeo ovdje raditi. Yvon ga je ponekad znao zamoliti da mu pročita repliku. »Zid«, objasnio mu je kad ga je zamolio prvi put. »Trebam samo zid o koji će odskakivati moje tirade.« Guylain je rado prihvaćao tu igru, davao je sve od sebe da što je moguće bolje pročita tekstove koje nije uvijek baš najbolje shvaćao, ponekad bi mijenjao spol kako bi nakratko utjelovio, recimo Andromahu, Bereniku, pa čak i Ifigeniju, dok bi Yvon Grimbert na vrhuncu umjetničkog zanosa urlajući utjelovljivao Pira, Tita ili Agamemnona u vlastitoj

režiji. Portir nije jeo, bili su mu dovoljni njegovi stihovi od dvanaest slogova koje je niz grlo ispirao crnim čajem koji je obožavao, nalijevao se njime ispijajući ga iz mnogobrojnih termosica.

Dišući poput umornoga kita, kamion se nasukao nekoliko centimetara ispred spuštene rampe. Yvon se ostavio Don Rodriga i Chimene taman toliko da zaključki kako je prošlo vrijeme, a zatim ponovno uronio u treći čin, četvrtu sliku. Uredba je nalagala da, zbog odmora stanovnika okolnoga područja, STERN mora obustaviti sve svoje aktivnosti u vremenu između 12 i 13 i 30 sati, a ta se uredba odnosila i na obustavu dolazaka i odlazaka kamiona natovarenih hranom za Stvar. Svi su kamiondžije to znali, a oni koji bi došli nakon uredovnog vremena često bi bili prisiljeni svoje grdosije parkirati na ulici i čekati nastavak aktivnosti. Samo je nekolicina rijetkih drznika poput ovog danas pokušavala prekršiti propis i ući nasilu. Osjećajući se svemoćno zbog svojih trideset osam tona, vozač je za trubio i zaurlao kroz spušten prozor na svojim vratima: »Hoće li to danas?« Ravnodušnost portira frajera je naglala da napusti svoju kabinu i nervoznim korakom priđe portirnici: »Hej! Jesi gluh?« Ne podižući pogled s otvorene knjige ispred sebe, Yvon je podigao ruku dlana okrenutog prema naprijed kako bi ovom dao do znanja kako je trenutno zaokupljen nečim sasvim drugim i nema namjeru slušati prezrivo tikanje vozača kamiona na rubu hysterije. Guylain je uvijek svjedočio Yvonovoj primjeni principa koji se sastojao od toga da

nikad ne napušta rečenicu koju upravo čita, bez obzira na uzrok ili razlog ometanja. »Ne napuštaj nit Riječi, maleni! Ići do njezina svršetka, kliziti niz bujicu riječi sve dok te točka na svršetku ne oslobodi!« Nervozno lupkajući prstima po staklu, onaj frajer nastavio je u još prezrivijem tonu: »Kad će konačno podignuti tu svoju rampu?«

Ovaj je nov, pomislio je Guylain. Samo si novajlija može dopustiti takvu slobodu pristupa prema Yvonu Grimbertu! Nakon što je umetnuo oznaku u svoje izdanje *Cida* iz 1953., Yvon je Guylainu pokazao kovčežić koji je stajao na polici koja se protezala cijelom dužinom kućice. U kovčežiću su bili pažljivo čuvani stihovi što ih je osobno tijekom godina napisao. Položivši kovčežić u krilo, praćen gnjevnim vozačevim pogledom, portir je prelistavao repertoar kojim je raspolagao. Dok su mu brkovi podrhtavali od zadovoljstva, Yvon je iz kovčežića izvukao dosje broj 45 naslovljen: *Kašnjenja i kazne*. Stručno si namještajući kravatu, kratko je pogled bacio na tekst kako bi se uživio u ulogu. Dlanom je prešao preko svoje kao srebro sijede kose, nakašljao se kako bi si pročistio grlo. A zatim je Yvon Grimbert, bivši učenik škole Alphonse Daubin u Saint-Michelu-sur-l'Oignonu, generacija 1970., koji je na časopis Français pretplaćen od 1976., ispalio prvu salvu:

Podne je minulo, veliki pogledajte sat,

Veli kazaljka na sredini već se smjestila sad!

*Od oholosti odustanite, povucite prezir svoj,
Još nade ima da vas propustim tvornici toj.*

Tupost koja se ukazala na vozačevu licu izbrisala je svaki trag bijesa. Njegova paperjastim dlakama sporadično obrasla brada polako se spuštala, a usta u čudu otvarala dok je Yvon moćnim glasom recitirao katre-nu. Guylain se nasmiješio. Bio je to doista novajlija. Na prvo iskustvo ove vrste često reagiraju baš ovako. Aleksandrinac bi ih uvijek ovako zaskočio. Rime bi ih spopadale, gušile jednako izvjesno kao i udarci u pleksus. »Aleksandrinac se zabada kao mač,« objasnio mu je Yvon jednoga dana, »stvoren je za pogađanje cilja ako se njime ispravno služiš. Aleksandrinac se ne izgovara kao vulgarna proza. Moraš ustati i stajati uspravno. Uspraviti stup zraka kako bi se riječima dao dah. Nužno je slogove prebirati strasno i gorljivo, izgovarati ih kao da vodiš ljubav, velikim zamasima polustiha, u ritmu stanki. Aleksandrinac iziskuje vlastita glumca. Nema mjesta za improvizaciju. Nema laganja sa stihom od dvanaest slogova, maleni.« U dobi od pedeset devet godina, Yvon je prešao na razinu majstora umijeća. Sa svih svojih sto osamdeset pet centimetara visine, portir je ustao i izašao iz svoje kućice:

Mnogo je vozača koji gnjevu mome prkose.

Pravodobni dolasci moju blagost donose.

Isporučite taj tovar, nek' vas mine zaprepaštenje

Riješite se muke koja izazvala je ovo kašnjenje.

*Upinjite se poštovati satnicu ubuduće,
I moje legendarno strpljenje presahnuti neće.
Koliko god prekoračili zacrtano vrijeme
Uvreda najveća napasti je mene.*

*Budno pazite da ne probudite živoce moje
I pod najljepšim uresima najveća guja to je.
Iako sam tu da vam na usluzi budem po struci
Sudbina vaša ovdje u mojoj je ruci!*

Vozačevo lice poprimilo je zabrinut izraz. Ispred sebe iznenada više nije imao Yvona Grimberta, značajnog portira na ulazu u tvornicu, nego svemoćnog, vrhovnog svećenika hrama. Ispod sijedih brkova, grimizne su se usne kretale kako bi bez drhtanja izbacivale ubojite rečenice. Frajer se na vrhovima prstiju razborito počeo povlačiti i vratio se natrag u kabinu svog Volva, daleko od lavine rima. Yvon ga je slijedio. Uzveravši se na stubu, u kabinu je ubacivao pakete pune stihova, dok je mladić na rubu panike frenetično okretao ručicu za podizanje stakla na prozoru.

*Kad u škripcu se nađe, čovjek poput mastodonta
Koliko ganuće i stid skriti mora, to je strahota!
Želite li ušutkati muza jezik,
Iznos vaših isprika mora biti velik!*

Pobijeđen, glave pognute iznad upravljača u znak predaje, frajer je promucio nekoliko nerazgovjetnih riječi

koje su nalikovale na žaljenje. Vraćajući se natrag u svoju ostakljenu kućicu, Yvon mu je dobacio posljednji katren:

Ubrzo rampu ću ovu podignuti,

Moj će me bijes polako minuti.

Pokrenite taj kamion, teret njegov istovarite,

Dugo još nek' živi ovo stovarište.

Združivši s riječju i kretnju rukom, Yvon je propustio mastodonta koji se pokrenuo u oblaku ispušnih plinova. Guylain je nakratko napustio svog prijatelja stihotvorca kako bi nadgledao istovar. Još u stanju šoka, vozač je svoj teret istovarilo napola na platformu za istovar, napola na parkiralište. S pečatom na službenim papirima, frajer se vratio otkuda je i došao, presretan što vidi da se rampa podignula, što je značilo da više neće morati trpjeti napade Yvona Grimberta koji se već vratio u svoje kastiljsko kraljevstvo kako bi sa svojom Chimenom iščekivao dolazak Maura.

7.

DOŠLO JE VRIJEME ČIŠĆENJA od kojega je Guylain toliko strepio. Dopustiti da te Stvar cijelog proguta kako bi joj pročistio utrobu nikad nije lako. Svake večeri morao se prisiljavati da se spusti u jamu, no bila je to cijena koju je morao platiti kako bi nekažnjeno izvršio svoj sitan zločin. Otkada je Kowalski po cijeloj tvornici postavio nadzorne kamere, Guylain više nije mogao uzorke uzimati jednostavno kao nekad. Nezgoda koju je Giuseppe doživio šefu je poslužila kao izlika da cijelu tvornicu opremi sa šest numeričkih ultramodernih kamera, neumornih očiju, koje su tijekom cijeloga dana vrebale svaki njihov pokret. Kako se takva drama više ne bi ponovila, rekao im je debeli glasom punim ganuća. Lažna tuga na koju Guylain nije nasjeo. Ta oteklina po imenu Félix Kowalski nikad prema staromu Carminettiju nije pokazala ni gram sućuti, nego ga je uvijek smatrala neproduktivnom bačvom vina. Kowalski je iskoristio neočekivanu priliku koja mu se

ukazala uslijed Giuseppeove nezgode kako bi u djelo proveo ono o čem je oduvijek sanjao: držati na oku sve svoje ljude, a pritom ne pomaknuti stražnjicu iz kožnog naslonjača u kojem je zavaljen sjedio od jutra do večeri. Guylain je preveslao Kowalskog i njegove nadzorne kamere.

Nakon što je isključio Zerstora, zavukao se na dno ljevakastog otvora. Pred očima mu se u tim trenucima često ukazuje prizor štakora s pandžama koji očajnički, u panici grebe po inoxu. Znao je da Stvar nije u stanju nanijeti mu štetu, kontrolna ploča bila je isključena iz struje, dotok goriva bio je prekinut. Guylain se, međutim, svejedno nije mogao opustiti, nego je pažljivo osluškivao svaku, pa i najmanju naznaku početka podrhtavanja, spreman da se izvuče iz kandži Stvari ako bi ju obuzela želja da mu kralježnicu polomi kao suhu koricu kruha. Otpustio je osovину cilindara prije no što će se provući između dvaju nizova čekića. Valjalo mu je još puzati i migoljiti se gotovo dva metra kako bi došao do donjeg dijela mehanizma. Doviknuo je Brunneru neka mu kroz bočna vratašca doda prskalicu sa sredstvom za podmazivanje. Divu njegovih sto osamdeset pet centimetara nije dopuštalo da se zavuče u mehanizam. Brunner je bjesnio zbog toga što se ne može ukrcati u brod, što mora ostati na platformi, zato što može samo dodati ključ 32, kanticu s uljem ili crijevo za vodu. Guylain je uključio svjetiljku koju je nosio na glavi. Ondje se, u srcu još vrelog čelika, nalazila današnja berba. Čekalo ga je njih desetak, uvijek na istom mjestu, jedinom nedostupnom

mlazovima mlaznica, između stjenke od inoxa i točki gdje je bila fiksirana posljednja osovina na kojoj su se bodljikavo nizali noževi. Istrgnuti listovi otpuhnuti na stijenku niz koju se cijedila voda, a koji zahvaljujući metalnom izbojku nisu fatalno kliznuli prema dnu. Giuseppe ih je nazivao živim kožama. »One su sve što preostaje od masakra, maleni,« podsjećao ga je glasom prožetim emocijama. Bez odgađanja, Guylain je rastvorio svoje radno odijelo i desetak promočenih stranica gurnuo ispod majice. Nakon što je podmazao ležišta svih osovina i šmrkom oprao utrobu Stvari, iz zatvora se iščupao s odabranicama dana koje su sad bile na toplom i sigurnom. Kao što mu se često događa, otac Kowalski je stražnjicu odvojio od naslonjača kako bi metričku centu svoga sala dovukao do samoga ruba golubinjaka. Mučilo ga je to što tijekom nekoliko minuta njegov zaposlenik boravi izvan dosega špijunski. Koliko god njegove kamere treperile svim svojim svjetlima, nikako nisu uspijevale doznati što Vignolles radi u utrobi Zerstora. A nije ga nimalo umirivao ni anđeoski osmijeh kojim bi ga Guylain svake večeri počastio odlazeći pod tuš.

Gotovo deset minuta Guylain je stajao pod vrućim mlazom. Nije više mogao istrpjeti svu tu prljavštinu koja se na njega lijepila tijekom dana. Po svaku se cijenu morao riješiti te prljavštine, sprati sa sebe svoj zločin između četiriju žučkastih zidova. Kroz ulazna vrata u tvornicu koja vode na ulicu prošao je s osjećajem da izlazi iz pakla. Čim se ukrcao na vlak koji će ga vratiti

kući, izvukao je stranice van i nježno ih položio na bugačice koje će ih osloboditi sve vlage koja im je natopila vlakna. Kako bi sutra, u istom ovom vlaku žive kože konačno umrle dok ih on oslobađa njihovih riječi.